

У Республіці Білорусь з моменту набуття суверенітету вживаються заходи щодо популяризації геронтологічних досліджень і створення відповідної інфраструктури, що дозволило досягти позитивних результатів у ході реалізації довгострокових програмних документів.

У той же час наявність депресивних демографічних тенденцій вимагає активного впровадження прогресивних форм надання соціальних послуг особам, старшим працездатного віку, однією з яких є реалізація механізму державного соціального замовлення, що покликана сприяти частковому вирішенню низки питань з надання соціальних послуг особам, старшим працездатного віку.

Ключові слова: демографічна ситуація, людина, геронтологічні дослідження, програми.

Andryiashko M. V.

GERONTOLOGICAL ASSISTANCE IN THE REPUBLIC OF BELARUS AS A MEASURE OF PROVIDING NATIONAL DEMOGRAPHIC INTERESTS

It is seen that an adequate social protection of persons older working age is necessary in the Republic of Belarus, therefore attention to gerontology as a science that studies the biological, social and psychological aspects of human aging, its causes and ways to combat it is rising.

In the Republic of Belarus, since the acquisition of sovereignty in 1991, were taken measures to popularize gerontological researches and to create an appropriate infrastructure, which has allowed to achieve positive results in the implementation of long-term programming documents.

At the same time, the depressive demographic trends requires the active introduction of progressive forms of social services to persons older working age, one of which is the implementation of the mechanism of state social order, designed to facilitate the partial solution of issues in the provision of social services to persons older working age.

Key words: demographic situation, person, gerontological research, programs.

УДК 343+346

Апаров А. М.,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри господарського та транспортного права,
Державний університет інфраструктури та технологій, м. Київ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКИ ГОСПОДАРСЬКОГО ТА КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ОГЛЯД ПИТАННЯ У ПРИЗМІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ ТА ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ

Комплексний аналіз національного законодавства України, а також надбавь юридичної науки нашою думку, що між господарським і кримінальним правом та між наукою господарського права й наукою кримінального права в силу об'єктивних причин існує низка тісних і нерозривних взаємозв'язків,

що виявляються у площині взаємодії їх предметів, зокрема, в частині взаємобміну нормативним та інформативним матеріалами. У зв'язку із зазначеним, у роботі змістовно відображена спроба докладного огляду порушеного питання, що забезпечило виявлення граней взаємодії правових галузей і юридичних наук господарського та кримінального права, а на основі цього – окреслити перспективи подальшого розвитку відповідних взаємозв'язків.

Ключові слова: господарське право, кримінальне право, юридична наука, правова система.

Постановка проблеми. Загальновідомо, що предметом регулювання норм галузі господарського права виступають господарські (економічні) суспільні відносини. Тобто господарське право є регулятором господарських відносин, а тому й регулятором виду людської діяльності, що має економічний характер, – економічної (господарської) діяльності [1, с. 14]. При цьому слід відзначити, що господарське право спрямовується на упорядкування економічних відносин та організацію належної та правомірної поведінки учасників таких відносин. У зв'язку з цим в системі господарського права та законодавства міститься низка юридичних конструкцій і механізмів, покликаних забезпечити правовий порядок в економічній сфері життєдіяльності суспільства. У цьому ж контексті доречно наголосити, що галузі господарського права та господарського законодавства встановлюють для економічних відносин та економічної діяльності особливий правовий режим регулювання та юридично допустимі рамки розвитку, а також надають зазначеним видам суспільних відносин особливої юридичної форми, що, в цілому, сприяє забезпеченню упорядкування та врегулювання процесів перебігу різних економічних явищ і процесів у суспільстві.

Метою статті є виявлення взаємозв'язків господарського та кримінального права.

Виклад основного матеріалу. Очевидною є та обставина, що господарське право України як окрема галузь національної правової системи в сучасних умовах розвитку ринкової економіки та правової системи нашої держави має тісний і нерозривний взаємозв'язок не лише з економічними, а й з іншими видами суспільних відносин, які безперервно й об'єктивно виникають та динамічно розгортаються в рамках життєдіяльності українського суспільства. Причому зазначені тенденції є об'єктивно зумовленими, адже розвиток свого часу в нашій державі ринкової систе-

ми економіки забезпечив підґрунтя для розгортання економічних явищ і процесу в різних сферах суспільного життя.

Таким чином, відзначені суспільні реалії надають достатньо підстав констатувати наявність тісного взаємозв'язку як права та економіки в цілому, так і окремих їх елементів. Мова, зокрема, йде і про різні галузеві елементи національної правової системи, взаємодія яких з господарським правом дає можливість забезпечувати ефективність дії правових норм на практиці та досягати позитивних результатів у прагненні встановлення й підтримання належного господарського правопорядку. Розглянемо порушене питання докладніше у контексті огляду різнобічної взаємодії господарського та кримінального права, а також господарсько-правової та кримінально-правової юридичних наук.

Отже, не викликає жодних сумнівів і заперечень та обставина, що господарське право виступає регулятором економічних (господарських) відносин, а також спрямовується на забезпечення безпеки людини, суспільства та держави в цілому. Останнє пояснюється складною та багатоаспектною природою економічної сфери життєдіяльності суспільства. Зокрема, відомо, що в рамках останньої поєднуються суперечливі між собою інтереси різних видів суб'єктів: з одного боку, приватні інтереси суб'єктів господарювання щодо отримання фінансових прибутків тощо, а з іншого – публічні інтереси споживачів, територіальних громад та держави. При цьому слід наголосити, що саме останні види інтересів, а саме – публічні, що полягають в отриманні державою та місцевими громадами податків, інших платежів; задоволенні потреб населення в безпечній та якісній продукції; забезпеченні трудової зайнятості; забезпеченні економічної безпеки держави тощо безпосередньо пов'язані з забезпеченням безпеки людини, а також суспільства та держави в цілому.

У той же час юридичними конструкціями, які спрямовані на збалансування між собою відповідних приватних та публічних інтересів, що виникають у сфері економіки, саме і слугують юридичні механізми господарського права та господарського законодавства, як-от: механізми захисту прав споживачів, засоби державного регулювання господарської діяльності, у т. ч. системи технічного регулювання (стандартизації, метрології, сертифікації), ліцензування та дозвільних механізмів тощо. Відповідні

правові конструкції та механізми спрямовані на захист економічних і соціальних інтересів суспільства та окремих споживачів, у т. ч. на превенцію та забезпечення охорони життя й здоров'я людини; забезпечення прав та інтересів споживачів; забезпечення безпечності праці; збереження навколишнього природного середовища та ресурсів; запобігання реалізації небезпечної для життя й здоров'я громадян продукції тощо. При цьому за своїм змістом такі конструкції і механізми полягають у встановленні державою певних імперативних вимог до процесу господарської діяльності юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, а також до її результатів – продукції, та мають превентивний характер, оскільки спрямовані на належне врегулювання та упорядкування економічних відносин і, крім цього, на недопущення порушень у відповідній сфері.

Натомість на випадки вчинення правопорушень в економічній сфері законодавство у змісті своїх положень передбачає норми про юридичну відповідальність, зокрема кримінальну. Відповідним чином регулювання відносин, пов'язаних із вчиненням правопорушень у сфері господарювання та застосування у зв'язку з цим заходів юридичної відповідальності, здійснюється, серед іншого, нормами кримінального права та законодавства. Підтвердженням тому слугують як аналіз норм загальних положень кримінального законодавства (Кримінального кодексу України), так і надбань науки кримінального права. У цьому ж контексті не можна не згадати про розділ VII Кримінального кодексу України [2, ст. 131], що має назву «Злочини у сфері господарської діяльності», в якому містяться норми про кримінальну відповідальність у сфері економіки. Крім цього, слід згадати і про положення ст. 1 зазначеного акта кримінального законодавства, де мова йде про те, що Кримінальний кодекс України має своїм завданням правове забезпечення охорони прав і свобод людини і громадянина, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довілля, конституційного устрою України від злочинних посягань, забезпечення миру і безпеки людства, а також запобігання злочинам.

У контексті зазначеного не можемо не згадати і про те, що нормативні положення щодо забезпечення охорони прав і свобод окремих груп людей (споживачів тощо), власності, громадського

порядку та безпеки, довкілля, конституційного устрою України тощо містяться в актах національного господарського законодавства, зокрема у ст. 5 Господарського кодексу України [3, ст. 144].

Таким чином, є очевидним те, що норми як господарського права та законодавства, так і кримінального спрямовуються на правове забезпечення охорони прав і свобод людини, власності, громадського порядку та громадської безпеки, довкілля, конституційного устрою України, національної економіки, держави тощо. У той же час беззаперечним є та обставина, що господарсько-правові норми мають перспективно-регулятивний характер, а тому й відповідно застосовуються до регулювання всіх видів економічних (господарських) відносин, однак лише за умови їх правомірності (законності), тобто до моменту вчинення кримінальних правопорушень у сфері господарської діяльності. У свою чергу, норми кримінального права та законодавства вступають у свою дію з моменту вчинення злочинних діянь у сфері економіки.

Разом з тим спадає на думку, що належне застосування на практиці норм кримінального права та законодавства, що стосуються злочинів у сфері господарювання, вимагає врахування змісту низки господарсько-правових норм. Наприклад, належне застосування ст. 219 Кримінального кодексу України, що має назву «Доведення до банкрутства», вимагає врахування змісту норм господарського законодавства, які розкривають сутність понять «банкрутство», «фінансова неспроможність», «суб'єкт господарської діяльності», адже відповідні поняття не розкриваються у положеннях кримінального законодавства, хоча і вживаються у змісті його норм. Таким чином, зв'язок господарського та кримінального законодавства в цьому випадку виявляється у площині необхідності постачання господарським законодавством галузі кримінального законодавства нормативним матеріалом про правові аспекти економічної (господарської) діяльності та окремі економічні поняття, явища та процеси, що мають місце в суспільстві.

У той же час варто зазначити, що має місце і взаємозворотний зв'язок, адже норми національного кримінального законодавства є потужними чинниками впливу на поведінку суб'єктів господарської діяльності в частині недопущення ними правопорушень в економічній сфері, що забезпечується ризиком застосу-

вання заходів кримінальної відповідальності у випадку вчинення злочинних діянь у сфері економічної (господарської) діяльності. Іншими словами: коли господарське законодавство визначає межі, в рамках яких господарська та/чи пов'язана з нею діяльність має характер законної та правомірної, то кримінальне законодавство визначає межі, за рамками яких господарська та/чи пов'язана з нею діяльність набуває характеру злочинної та спрямовується на запобігання її допущення, а також передбачає правові механізми застосування заходів юридичної (кримінальної) відповідальності у випадках вчинення неправомірної (злочинної) господарської діяльності.

Усе зазначене вище нашттовхує на думку, що галузі господарського та кримінального права і законодавства мають неабиякі тісні взаємозв'язки як кореляційного і прихованого характеру, так і безпосереднього. Відповідним чином, у прагненні до забезпечення належного та ефективного регулювання суспільних відносин у сфері господарської діяльності та економіки в цілому виникає об'єктивна необхідність у гармонійній взаємодії норм господарського та кримінального права.

Як виявляється, ефективне забезпечення досягнення означеної мети можливе шляхом посилення різнобічної взаємодії господарсько-правової та кримінально-правової наук як окремих галузей національної юридичної доктрини.

Разом з тим комплексне осмислення контексту порушеного питання вимагає фіксації окремого застереження про те, що сучасне розуміння різногалузевими науковцями у галузі права змісту, характеру та особливостей міжпредметних взаємозв'язків галузей господарського та кримінального права не має єдиного й уніфікованого підходу. Вказане свідчить про відсутність в юридичній науці універсального бачення вченими ключових структурно-логічних аспектів і особливостей відповідного взаємозв'язку. Більше того, відповідне питання взагалі рідко постає предметом фахових досліджень в юридичній літературі, що видається не досить позитивним і призводить до виникнення колізій і прогалін у праві та, як наслідок, у практиці реалізації норм чинного законодавства України, насамперед господарського та кримінального.

Спадає на думку, що вирішення означеного питання повинно відбуватися у площині посилення взаємодії галузей господар-

сько-правової та кримінально-правової наук. Зокрема, вищезокре-слене слугує підтвердженням того, що як між господарським та кримінальним правом, так і між наукою господарського права й наукою кримінального права в силу об'єктивних причин, існує низка тісних і нерозривних взаємозв'язків, що виявляються у площині взаємодії їх предметів. Більше того, можна з упевненістю стверджувати, що у площині предметів господарського та кримінального права, а також у площині дослідження кримінально-правової та господарсько-правової наук у певній частині перебувають одні й ті ж поняття, категорії, явища та процеси, насамперед ті, що мають економічний характер. Мова, зокрема, йде про економічну (господарську) діяльність, підприємництво, банкрутство, торгівлю, конкуренцію, власність, будівництво, продукцію (товари, роботи, послуги), ліцензування та інші економічні явища і процеси, економічні й юридичні аспекти яких нерозривно переплітаються в реаліях правомірної та неправомірної економічної (господарської) суспільної поведінки. Відповідним чином зазначені питання потребують свого комплексного юридичного дослідження в рамках тісної й нерозривної взаємодії наук господарського та кримінального права.

Разом з тим слід мати на увазі, що господарсько-правова наука та наука кримінального права досить часто з різних точок зору розкривають сутність і зміст тих чи інших економічних понять, категорій, закономірностей, явищ і процесів, про що, однак, як правило, містяться згадки в юридичній літературі та законодавстві. Тим не менше, така тенденція виявляється раціональною в світлі того, що галузі господарсько-правової та кримінально-правової наук спрямовані на виконання різних суспільних функцій. Зокрема, якщо основними завданнями першої є пізнання, розвиток та характеристика правомірних правових явищ і процесів, що мають свій вияв у сфері економіки, у т. ч. забезпечення подальшого удосконалення господарського права та господарського законодавства шляхом пошуку, розробки, обґрунтування та впровадження у практику нових, а також удосконалення вже існуючих юридичних форм і способів організації та здійснення економічної діяльності; то ключові завдання другої зводяться до пізнання та фундаментального опису аспектів юридичної відповідальності за вчинення злочинних діянь, у т. ч. у сфері економі-

ки, а також до розробки та впровадження обґрунтованих рекомендацій щодо ефективного вдосконалення національного кримінального законодавства.

Висновки. Слід наголосити, що окреслені вище взаємозв'язки між науками господарського та кримінального права не слід вважати винятковими, адже їх взаємодія має значно ширші рамки та в перспективі розвитку правової системи нашої держави повинна виявлятися у нерозривному взаємопостачанні здобутими знаннями. Зазначене пояснюється різними об'єктивними обставинами, зокрема:

- по-перше, це сприятиме усуненню значної кількості наявних між ними суперечностей і неузгодженостей і, як наслідок, сприятиме досягненню гармонії у праві в цілому, а також забезпечуватиме його подальший ефективний та прогресивний розвиток;

- по-друге, це сприятиме формуванню у різногалузевих правників комплексно-галузевого правового мислення, що є необхідним у світлі нерозривного переплетіння в реаліях суспільної життєдіяльності різногалузевих юридичних аспектів виникнення, розвитку та припинення економічних процесів та явищ;

- по-третє, це надасть змогу розглянути реалії економічної життєдіяльності суспільства у призмі комплексного юридичного погляду та на основі цього – виявити нові закономірності розвитку тих чи інших економічних явищ і процесів;

- по-четверте, це в цілому сприятиме збалансованому, ефективному та прогресивному розвитку національної економіки, а також правової системи України та її окремих галузей, насамперед господарсько-правової та кримінально-правової.

Список використаних джерел

1. Господарське право України: навчальний посібник / А. М. Апаров, О. М. Онищенко. – Т. 1. Загальна частина. – К.: КДАВТ ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного. – К.: Істина, 2016. – 452 с.
2. Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25–26.
3. Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18.

Апаров А. Н.

ВЗАИМОСВЯЗЬ ХОЗЯЙСТВЕННОГО И УГОЛОВНОГО ПРАВА: РАССМОТРЕНИЕ ВОПРОСА В ПРИЗМЕ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ПРАВОВОЙ СИСТЕМЫ И ЮРИДИЧЕСКОЙ НАУКИ

Комплексный анализ национального законодательства Украины, а также достижений юридической науки наталкивает на мысль, что между хозяйственным и уголовным правом и между наукой хозяйственного права и наукой уголовного права в силу объективных причин существует ряд тесных и неразрывных взаимосвязей, проявляющихся в плоскости взаимодействия их предметов, к примеру, в части взаимообмена нормативным и информативным материалами. В связи с указанным в работе содержательно отражена попытка подробного анализа данного вопроса, что обеспечило выявление граней взаимодействия правовых отраслей и юридических наук хозяйственного и уголовного права, а на основе этого – определение перспективы дальнейшего развития соответствующих взаимосвязей.

Ключевые слова: хозяйственное право, уголовное право, юридическая наука, правовая система.

Aparov A. M.

INTERCONNECTIONS OF ECONOMIC AND CRIMINAL LAW: REVIEW OF THE ISSUE THROUGH THE DEVELOPMENT OF NATIONAL LEGAL SYSTEM AND JURIDICAL SCIENCE

Comprehensive analysis of the national legislation of Ukraine, as well as the achievements of legal science suggests that between economic and criminal law and between the science of economic law and the science of criminal law, for objective reasons, there are a number of close and inextricable relationships that manifest themselves in the interaction of their subjects, part of the exchange of normative and informative material. In connection with the above, the attempt to conduct a detailed survey of this issue is substantively reflected in the work, which has made it possible to identify the facets of interaction between legal branches and the legal sciences of economic and criminal law, and on this basis to determine the prospects for the further development of the corresponding interrelations.

Key words: economic law, criminal law, legal science, legal system.